

RADOSŁAW KULINIAK

VLIV LAMBERTOVY FILOZOFIE NA VÝSLEDKY KANTOVÝCH METAFYZICKÝCH ZKOUMÁNÍ V LETECH 1764–1781

V roce 1781, po šestnáctiletém období příprav, vydal Immanuel Kant u Johanna Friedricha Hartknocha, nakladatele z Rigy, svoji *Kritiku čistého rozumu*, průlomovou knihu z oblasti zkoumání stavu a metody čisté spekulativní filozofie. S uveřejněním této knihy souvisí málo známé události, které měly rozhodující vliv v počátečních fázích vzniku ustavičně se pozměňujícího Kantova filozofického projektu. K těmto událostem se vztahují moje úvahy.¹

Vymezení filozofie jako filozofie vedené spekulativní metodou se objevuje explicitně u Kanta poměrně pozdě, teprve před ukončením prací nad první verzí *Kritiky čistého rozumu* a v *Dedikaci Lambertovi*, se kterým není širší obec filozofů náležitě obeznámena. V dochované části dopisu píše Kant o svém záměru: „Obdaroval jste mě svými dopisy. Vaše prosby, které měly svůj původ téměř v příkazu, aby byly započaty práce nad metodou spekulativní (čisté) filozofie, přiměly mě k rozvíjení těchto úvah. Chci Vám prezentovat její doposavad nedostačující koncepci, a ježto moje názorné uchopení problematiky se nerozvíjí podle Vašeho očekávání, posunul jsem termín své odpovědi [poslední Lambertův dopis Kantovi byl napsán 13. října 1770 – R. K.]. Moje kniha [*Kritika čistého rozumu* – R. K.], kterou předkládám širší veřejnosti, může být vnímána jako nezpochybnitelná a spekulativní odpověď. Ježto všechnu svoji práci jsem povinován přiznat Vaším náповědám a požadavkům, přeji si, aby Vám bylo celé dílo věnováno, a abyste se ujal jeho závěrečné úpravy. V této souvislosti by měla Akademie věd věnovat více času studiu nad statutem věd v našem století, a ne zaobírat se jednotlivými rozpravami, které o této věci pojednávají. Váš systém [*Neues Organon* – R. K.] je jediným dílem tohoto druhu. Zároveň je zřejmé, že moje práce získala díky

¹ Problémy, které jsou prezentovány v tomto textu, pocházejí z mých dřívějších spisů: R. Kuliniak, *Problem Criterium veritatis w filozofii Johanna Heinricha Lamberta (1728 až 1777)*, Kraków: Aureus 2005, s. 326; R. Kuliniak, Wpływ ustaleń systemowych Johanna Heinricha Lamberta na ewolucję projektów metafizycznych Immanuela Kanta w latach 1765–1781, *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria* 2004, č. 4, s. 298–312; R. Kuliniak, O zapomnianej „Dedykacji“ do *Krytyki czystego rozumu*, in *Filozofia przedkrytyczna Kanta i jej związki z osiemnastowiecznym racjonalizmem*, ed. B. Paż, Wrocław 2006, s. 70–85.

Vám kladný posudek, aniž by byla ukončena. Současně... [zde věnování končí – R. K.]² Všimněme si toho, že již na začátku roku 1765 na knižním trhu v Lipsku Hartknoch oznamoval, že Kant má v úmyslu během velikonočních svátků 1765 vydat svoji průlomovou práci, ve které budou podrobně vylíčeny komponenty nové metody. Tento fakt, který poutá naši pozornost, tzn. vedení filozofie spekulativní metodou, zmiňuje Kant rovněž v dopisu z 31. prosince 1765. Čteme zde: „Všechn můj záměr nakonec končí na vymezení spekulativní metody v metafyzice, potažmo celé filozofii. Nemůžu se zde nezmínit, že pan Kanter, který se ode mne dozvěděl, že mým záměrem je [takový byl můj tehdejší záměr – poznámka R. K.] dokončit knihu před zahájením dalších knižních trhů v Lipsku na příští Velikonoce. Jak přísluší knihovníkovi, připravil mně a čtenářům překvapení a název, i když nesprávný, zařadil do knižního katalogu v Lipsku. V současné době jsem svůj záměr tak dalece změnil, že chci vydání knihy, **jako hlavní účel veškerého svého úsilí**, prozatím odložit. Abych nebyl obviněn z toho, že jsem se opět zpronevěřil filozofickému projektu, chci nejdříve vydat několik krátkých studií, jejichž obsah je ukončený a nachází se přede mnou, a mezi kterými *Metafyzické principy přirozené filozofie* a *Metafyzické základy praktické filozofie* jsou první, a to z toho důvodu, aby má **nejdůležitější kniha** nebyla obsáhlejší o podrobné, nicméně nedostatečné příklady.“³

V citovaných fragmentech dopisů Lambertovi a v dochované *Dedikaci Lambertovi* se Kant zřetelně zmiňuje, že má záměr nejen vydat svoji „nejdůležitější knihu“, jejíž součástí budou určité doplňky, ale že ve všech svých pracích bude uplatňovat vlastní novou metodu. Vztahuje se to na filozofický projekt, který byl rozvíjen doposavad a bude rozvíjen i v budoucnu. Tento záměr potvrzuje skutečnost, že Kant započal práce na *Kritice čistého rozumu* a dvou dalších kritikách, *Kritice praktického rozumu* a *Kritice soudnosti*. Ve své práci používá metodu, jejímž prostřednictvím zkoumá základy veškeré dosavadní filozofie a zejména obsah pojmů. Je zřejmé, že Kant chce zpochybnit každou domněnku, že studie zmiňované v citovaném dopisu, které mají předcházet sepsání nejdůležitější knihy, *Metafyzické principy přirozené filozofie* a *Metafyzické základy praktické filozofie*, by mohly v budoucnu nahradit zkoumání metody, což mělo být hlavním obsahem připravované *Kritiky čistého rozumu*.⁴ Všimněme si toho, že rámcový náčrt metody, který prezentovali Hartknoch a Kant, neměl v ničem připomínat to, co vypracovali v minulosti René Descartes, Gottfried Wilhelm Leibniz nebo Christian Wolff. Pouze se přibližoval výsledkům zkoumání v knize Neues Orga-

² Srv. obsah „Dedikace“ uvedené B. Erdmannem in *Reflexionen Kants zur Kritik der reinen Vernunft*, „Widmung“, s. 1–2, in *Reflexionen Kants zur kritischen Philosophie. Zweiter Band. Reflexionen Kants zur Kritik der reinen Vernunft*, hrsg. B. Erdmann, Leipzig 1884.

³ Dopis Kanta Lambertovi z 31. prosince 1765, in *Kant's Briefwechsel*, Bd. 1, (1747–1788), Zweite Auflage, s. 56, Berlin – Leipzig 1922, in *Kant's gesammelte Schriften*, hrsg. von der Königlich Preußischen Akademie der Wissenschaften, Bd. X, Zweite Abteilung: Briefwechsel, Erster Band, Berlin – Leipzig 1922.

⁴ *Tamtéž*.

non⁵ Johanna Heinricha Lamberta, která vyšla v roce 1764 v Lipsku u Johanna Heinricha Wendlera. Tato informace poskytuje klíč k porozumění evolučnímu charakteru filozofie vypracovávané Kantem, a především k pochopení uplatňované a nepřetržitě zdokonalované spekulativní metody. Na tomto místě doplníme, že toto zkoumání již tenkrát vyvolalo veliký zájem. Diskuse o Kantově metodologickém záměru, která se vedla z Hartknochovy iniciativy, se zúčastnili prezident Berlínské akademie Johann Georg Sulzer, tajemník téže akademie Johann Heinrich Samuel Formey, Johann Georg Hamann, Friedrich Heinrich Jacobi, Friedrich Nicolai a rovněž Lambert. Informace, které zveřejnil Hartknoch, se setkaly s největším zájmem u tajemníka Berlínské akademie Formeye. Bylo tomu tak proto, že Formey již 28. června 1763 obdržel od Kanta dopis, ve kterém Kant zveřejnil některé své úvahy obsažené ve spisu, který zaslal na konkurz Berlínské akademie, jenž byl zaměřen na problém samozřejmosti v metafyzice. Kantův spis a Mendelssohnova práce získaly ocenění a o rok později byly publikovány v nakladatelství Haudeyho a Spenera.⁶ V dopise se Kant zmínil o svých pochybnostech, které se týkaly vhodnosti jeho metody, kterou společně s ostatními filozofy používá v metafyzických zkoumáních. Z toho důvodu zprávu, kterou uveřejnil Hartknoch, měl Formey za senzaci. Domníval se, že Kant nemohl během takto krátkého období vypracovat a prezentovat novou metodu. Formey uveřejnil mnoho postřehů a námitek, které se týkaly možnosti realizovat záměry, jež nastínil Kant. Z tohoto důvodu se filozofové, kteří se setkali na knižním trhu v Lipsku, usnesli pozorněji sledovat Kantův projekt. Hartknoch si dokonce přál, aby Formey společně se Sulzerem a dalšími berlínskými akademiky přebrali nad Kantem vědecký dohled. To se nakonec nestalo. V diskusi dospěli k závěru, že v budoucnu budou Kantův projekt pozorně sledovat. Příležitost k tomu se naskytla ihned po skončení knižních trhů v Lipsku v souvislosti s vydáním knihy Johanna Balthasara Kölbeleho (vyšla ve Frankfurtu nad Odrou) *Flüchtige Vergleichung zwischen der Weltweisheit und Messkunde, wobey zugleich die über die Berlinische Preisfrage von der metaphysischen Evidenz herausgekommene Schriften kürzlich beurtheilt werden*.⁷ Kölbele v ní zveřejnil připomínky k oceněným pracím zasláným do konkurzu v roce 1763. Zveřejněné připomínky byly kritické pouze ke Kantovu metodologickému počínu. Následkem této kritiky se zvýšil zájem o Kantův filozofický projekt a především o metodu, kterou Kant vypracoval

⁵ Srv. J. H. Lambert, in *Neues Organon oder Gedanken über die Erforschung und Bezeichnung des Wahren und dessen Unterscheidung von Irrthum und Schein*, nach der bei Johann Wandler in Leipzig 1764 erschienenen ersten Auflage unter Mitarbeit v. P. Heyl, hrsg., bearb. und mit einem Anhang versehen v. G. Schenk, 3 Bde., Berlin 1990. Srv. J. H. Lambert, *Anlage zur Architectonic, oder Theorie des Einfachen und des Ersten in der philosophischen und mathematischen Erkenntniß, durch J. H. Lambert*, 2 Bde., bey Johann Friedrich Hartknoch, Riga 1771, in *Philosophische Schriften*, hrsg. v. H. W. Arndt, Hildesheim 1965, Bd. III–IV.

⁶ Srv. Dopis Kanta Fromeyovi z 28. července 1763, in *Immanuel Kants Werke. Briefe von und Kant*, hrsg. E. Cassirer, Bd. IX, s. 31–32.

⁷ J. B. Kölbele, *Flüchtige Vergleichung zwischen der Weltweisheit und Messkunde, wobey zugleich die über die Berlinische Preisfrage von der metaphysischen Evidenz herausgekommene Schriften kürzlich beurtheilt werden*, Franckfurt 1765.

val a aplikoval. Kölbele kritizoval Kanta hlavn  za to,  e interpretuje Wolffovu metodologii p ilii sm le. Dôle dokazoval,  e Mendelssohnova rozprava, i kd y nepod v  vy erp vajic  v klad reformy Wolffovy metafyziky, obsahuje p esto mnohem v ce argument , kter  potvrzuj , že je spr vn  pou ivat v metafyzice Wolffovu metodu. K lbeleho připomínky se setkaly s nejdélším zájmem u Lamberta, kter  si pov simnul, že Kantův pokus reformovat metafyziku se v mnoha ohledech shoduje s tím, co sám navrhoval. Lambert ještě v roce 1765, po dohodě se Sulzerem a Formeyem, Kantovi navrhl, aby dal i zkoumání metody realizovali spole n .

Lambert navrhnul Kantovi spolupráci 13. listopadu 1765. Prostřednictvím profesora teologie Gotthilfa Christiana Reccarda poslal Kantovi první dopis, ve kter m jej zve ke spole n  p aci.⁸ V dopise rovn  že pře o Wolffov  metodě, d leжит  při metafyzických zkoumáních. Lambert byl toho názoru, že Wolffova metoda byla vypracována postupn . Dále podle Lamberta se ve Wolffov  filozofii (byť v po ate n  f zi) objevuje, podobn  jako u Kanta, pokus re it metafyzick  problémy. Kant ve svých dal ich projektech slučuje zájem o kosmologick , teologick , fyzik ln , matematick  a logick  fenomény. Přes přirodní v dy, kosmogonii a teologii postupuje Kant – podle Ernsta Cassirera – ke „geografii rozumu“,⁹ kter  m  že být p lomem ve zkoumání v dom . Evolu n  povaha dal ich metafyzických zkoumání dovoluje Kantovi podle Lamberta vytvořit p lomovou knihu zam renou na výzkum v dané oblasti. A co v c, tato kniha bude obsahovat zcela ojedin l  výklad na téma pou it  spekulativní metody. K dosa  en  stanovených cílů čekala Kanta dlouh  cesta. Výzkum, kter  bylo nutné provést, vy  adoval hlubokou a dlouhodobou reflexi. Lambert Kantovi doporučil, aby provedl důslednou analýzu Wollfov ch úvah o metodě. Sou asn  upozornil na dal i z va  n  problémy. Jednalo se p edev m o zkoumání metody, struktury pojmů a jejich klasifikaci. D leжит  bylo zjistit, zda je metoda aplikovateln  v kontextu nov  terminologie, kterou pou ival Wolff, a p edev m v kontextu odborného názvosloví, kter  se objevuje v knihách Alexandra Baumgartena.

Z Lambertova dopisu Kant pochopil spletitost problémů, kter  bude muset v budoucnu re it. Měl ur it  obavy, zda bude schopen ve stanoven m termínu dokončit vlastní zkoumání metody, kter  se m  uplatňovat ve filozofii. V dopise z 31. prosince 1765 se Kant zmiňuje o svých obavách, t kajic ch se p edev m otázky, z jakého důvodu se filozofové Descartem počinaje dopou t j chyb při aplikování metody analýzy ve filozofii. Kant se v dopise rovn  zmiňuje o obavách, kter  souvisejí s přijetím analýzy jako jediného vzoru pro metodu, o co   v metafyzice usiloval Wolff. V této věci souhlas  s Lambertovým názorem, podle kterého v důsledku aplikace matematického modelu u Wolffa jsou metafyzick  problémy vy e en  pouze   ste n . Matematick  model poskytuje jistotu v kladen  prvnick principů a odkrývání jednoduchých pojmů. Nicméně problém

⁸ Srv. dopis Lamberta Kantovi z 13. listopadu 1765, s. 43–45, in *Immanuel Kants Werke. Briefe von und an Kant (Erster Teil 1749–1789)*, hrsg. v. E. Cassirer, Berlin 1918.

⁹ Srv. E. Cassirer, *Kant. Leben und Lehre*, Berlin 1921, s. 40–46.

výchozích premis v metafyzice ponechával nevyřešený, protože nebylo možné s jistotou prokázat jejich nepochybnost, jak je tomu v matematice. Z toho důvodu bylo jasné, že jsou nezbytná další bádání, která rozkryjí možnosti, jež poskytuje zkušenost. Tento postup byl podle Kanta výchozím bodem pro veškeré metafyzické zkoumání.

Následující Lambertův dopis Kantovi je datován 3. ledna 1766.¹⁰ Naplňují ho úvahy, které souvisejí s problémem přijetí správné metody metafyziky, jež bude sloužit jako vzor pro další studium. Tímto dopisem se změnila atmosféra v kontaktech mezi Lambertem s Kantem. Lambert analyzoval Kantův dopis z 31. prosince 1765 a postřehl, že Kant důkladně nestudoval jeho názory, které se vztahovaly k možnostem uplatnění metody analýzy a syntézy v metafyzice, které uveřejnil v knihách *Neues Organon* a *Architektonik*. Postřehl, že Kant ve svých dopisech zachovává zdvořilostní odstup, a cítil se být uražen. Jelikož nechtěl zpřetrhat s Kantem vazby, rozhodl se, že nadále bude pokračovat ve spolupráci, která se zdála slibně rozvíjet. Dopustil se ovšem veliké chyby. Ve svém dopise citoval úryvky z díla *Neues Organon*, které pocházejí z poslední části *Dianoilogie*, jež pojednávaly o některých málo důležitých chybách, kterých se dopustili Descartes a Wolff, když aplikovali metodu analýzy v metafyzických zkoumáních. V dopise Lambert předložil třináct krátkých postřehů pojednávajících o Descartových a Wolffových názorech ohledně možnosti uplatnění metody analýzy v metafyzice. Lambertovy postřehy se vztahovaly k mnohoznačným, které se objevovaly v Descartových a Wolffových dílech. Snažil se dokázat, že oba filozofové pomíjejí proces abstrakce, který je v metafyzických zkoumáních klíčový. V jejich výzkumech nebylo místo pro abstrahování, které nespočívá v odmítání něčeho, nýbrž v přiřazování (*něčeho k něčemu jinému*). Lambert byl toho názoru, že proces abstrakce je v metafyzice nepostradatelný, jelikož dokazuje, že metafyzika je vědou, která pracuje s „faktickými“ pojmy. Pravdivost metafyzických pojmů se zakládá na tom, co ze skutečnosti (*světa*) podržely, a ne na tom, co ze skutečnosti (*světa*) zavrhnly. Descartes a Wolff neanalyzují vyčerpávajícím způsobem význam metafyzických pojmů a v důsledku toho všechny jejich metafyzické soudy, bez ohledu na jejich logickou korektnost, postrádají samozřejmost, která je vlastní matematice, a jsou *na hony* vzdálené matematickým důkazům. Navíc se Lambert ve svých úvahách dovolával Leibnizových názorů a uplatňoval klasifikaci pojmů, kterou provedl Locke. Tuto klasifikaci představil v *Neues Organon* a *Architektonik*. Touto otázkou se zabýval podrobně, přičemž odkazoval čtenáře na Leibnizovy a Lockovy názory. Upozorňoval na podobnost mezi definicí věci a jejím pojmem, kterou Kant ve spisu, který poslal do konkurzu, nahlíží perspektivou Wolffovy filozofie. Lambertovy postřehy jsou v tomto kontextu svého druhu návodem. Filozofovým úmyslem nebylo Kanta o svých názorech přesvědčit. Chtěl pouze dát spolupráci, která se slibně rozvíjela, požadovaný směr. Závěrečná pasáž dopisu obsahovala prosbu, aby Kant zaslal Lambertovi náčrt spisu,

¹⁰ Srv. Dopis Lamberta Kantovi z 3. ledna 1766, s. 49–54, in *Immanuel Kants Werke. Briefe von und an Kant (Erster Teil 1749–1789)*, hrsg. v. E. Cassirer, Berlin 1918.

kteřý pojednává o základech přirozené a praktické filozofie, a také po Kantovi požadoval ujištění, že bude pokračovat ve spolupráci.

S chápáním tohoto dopisu měl Kant překvapivě veliké obtíže. Nejdříve dopis pojal jako bezdůvodné poučování ohledně toho, jak se má postupovat při reformování metafyziky. Chápal Lambertovy postřehy, které se týkaly Descartovy a Wolffovy transformace metodologie. Nechápal ale, z jakého důvodu mu Lambert doporučuje polemické Leibnizovy a Lockovy knihy. Rovněž nechápal Lambertovo rozrušení, které vyplývalo z nepřítomnosti hlubších úvah, jež by se vztahovaly k Wolffovým názorům ohledně rozlišení mezi definicí věci a jejím pojmem. Později Kant dopis vnímal jako neodůvodněnou provokaci, která byla namířena proti jeho vlastnímu řešení metafyzických otázek. Rozhodl se proto odložit korespondenci s Lambertem na jiné období, které bude celé záležitosti víc prospěšné.

Korespondenci s Lambertem Kant obnovil teprve v roce 1770. V dopise datovaném 2. zářím 1770 se pokusil ospravedlnit čtyřleté mlčení. Pozornost upoutává především otázka po metodě metafyziky. V dopise píše: „Koncepce celé této vědy, pakliže obsahuje její podstatu, první prameny všech jejích soudů a metodu, podle které je možné snadno učinit pokroky, je možné prezentovat na docela skromné ploše, potažmo v několika dopisech, ve Vašem podrobném a poučném hodnocení, a to je také to, od čeho si slibuji veliký postup a o co nyní žádám. Ostatně obětovat čas tak důležitému předsevzetí není ztrátou, jestliže je možné vytvořit něco, co bude ukončené a trvalé, pak ještě musím žádat o započetí krásného úmyslu v této věci, o zachování nezměněných plánů vůči mé osobě, a zároveň o poskytnutí trochy času, abych mohl vše dokončit. Abych směl odpočinout po dlouhém období choroby, kterou jsem prodělal toto léto, a abych současně byl zaneprázdněn kromě obligatorních hodin, uložil jsem si, že v nadcházejícím zimním období započnu zkoumání čisté morální filozofie, ve které nejsou obsaženy žádné empirické teze (principy), a současně přistoupím k metafyzickým zkoumáním, jež budou v mnoha ohledech předcházet nejdůležitějšímu směřování pozměněné (Vaši) podobě metafyziky, a navíc mám dojem, že tato zkoumání jsou nezbytná rovněž v nedůsledně ustanovených principech přírodních věd. Po ukončení této práce si pomohu Vaším svolením, které jste mi udělil v minulosti, abych Vám prezentoval vlastní výsledky metafyzických zkoumání, a to tou měrou, jak k nim dospěji s tím ujištěním, že se neobjeví žádná teze, která nebude Vámi potvrzena, protože pokud nedovede získat Váš souhlas, znamená to, že je nesprávně určený záměr, aby metafyzika byla vytvořena na nesporných základech. Od této chvíle Vaše pronikavé postřehy vztahující se k několika bodům mé disertace, budou pro mě velice příjemné a poučné, jelikož mám v úmyslu napsat navíc několik stran, abych je mohl vydat na příštím knižním trhu, chci opravit chyby, které se objevily v důsledku spěchu, a důkladněji určit vlastní myšlenky.“¹¹

¹¹ Srv. dopis Kanta Lambertovi z 2. zářím 1770, s. 73–76, in *Immanuel Kants Werke. Briefe von und an Kant (Erster Teil 1749–1789)*, hrsg. v. E. Cassirer, Berlin 1918.

Pochybnosti, které Kant v dopise vyjádřil, Lamberta znepokojily. Opětovně se s tím svěřil Sulzerovi i Nicolaiovi. Atmosféra související s Kantovým zkoumáním se stávala víc a víc neurčitá. Neobjevily se ani žádné teze, které by byly výsledkem filozofova mnohaletého pracovního vypětí. Připomeňme, že od započetí prací v roce 1765 uplynulo téměř šest dlouhých let. Za tu dobu nebyly učiněny žádné nové pokroky. Neobjevily se ani v posledním Lambertově dopise ze 13. října 1770.¹² Lambert v něm vyjádřil pouze několik poznámek ohledně projektu v oblasti teorie poznání, který Kant zveřejnil v disertaci *O formě a principech smyslového a inteligibilního světa*. Tímto dopisem spolupráce mezi Lambertem a Kantem dospěla ke konci. Příčinou byl nedostatek dalších perspektiv rozvoje kooperace. Kant postřehl, že principy reformy metafyziky obsažené v Lambertových knihách *Neues Organon* a *Architektonik* vyčerpávajícím způsobem popisují danou problematiku a mají zřetelnou logickou strukturu, která se vztahuje k jednoduchým a zároveň základním pojmům. Struktura Lambertových zkoumání se zdála být ukončenou reformou metafyziky, jejíž podoba byla definována v *Dianoilogie*, *Alethiologie*, *Semiotik* a *Phenomenologie*. Veliký vliv měly na Kanta hlavně druhá a čtvrtá kapitola Lambertova systému. Kant si povšimnul zřetelného náčrtu logicko-ontologické struktury metafyzických zkoumání, jejichž základem byly úvahy týkající se povahy základních pojmů. Kant pochopil, že v budoucnu bude moci vlastní metafyzická zkoumání dovést toliko tam, kam dospěl Lambert. Toto zjištění Kanta deprimovalo, ale rozhodl se ve zkoumání pokračovat. Opětovně se rozhodl upustit od záměru publikovat vlastní metafyzické závěry. Nejdříve se obrátil s žádostí o pomoc na Marcuse Herze,¹³ jenž mu doporučil, že by metafyzická zkoumání, v nichž usiluje překonat omezení daná Lambertovým ontologickým systémem, měla směřovat po cestě vyznačené Lockem a především Humem. Také Newtonovy názory, na které navázal Kant již v konkurzním spisu z roku 1763, sehrály v celé věci důležitou úlohu.

Kantovy kontakty s Herzem, Sulzerem, Mendelssohnem a Hammanem, měly za následek opoždění v termínu, který souvisel se zveřejněním výsledků vlastních metafyzických zkoumání. Širší veřejnost, a především filozofická obec v Berlíně, Göttingen a Lipsku, v důsledku zdlouhavého řešení celé záležitosti zapomněla na Kantův metafyzický záměr.

Průlomovým datem je rok 1777, kdy umírá Lambert. Tehdy se před Kantem otevírají nové perspektivy. S rostoucím zápalem se vrací k vlastnímu metafyzickému záměru. Určitým impulsem bylo také naléhání Johanna Heinricha Hartknocha z Rigy, nakladatele první verze *Kritiky čistého rozumu*. V letech 1777–1781 svitla Kantovi nová naděje na překonání Lambertovy reformy metafyziky. První Kantovy úvahy směřovaly k vytvoření alternativního metafyzického projektu. Alternativního vzhledem k Lambertovu projektu. Na základě rozhovorů s Her-

¹² Srv. dopis Lamberta Kantovi z 13. října 1770, s. 80–88, in *Immanuel Kants Werke. Briefe von und an Kant (Erster Teil 1749–1789)*, hrsg. v. E. Cassirer, Berlin 1918.

¹³ Srv. dopis Kanta Herzovi z 31. srpna 1770, 27. září 1770, 7. června 1771 a také 21. ledna 1772, in *Immanuel Kants Werke. Briefe von und an Kant (Erster Teil 1749–1789)*, hrsg. v. E. Cassirer, Berlin 1918, s. 72–73, 79–80, 96–99, 102–109.

zem i Mendelssohnem Kant pochopil, že tento pokus bude nejen značně obtížný, ale možná i nerealizovatelný. Podnícen těmito rozhovory rozhodl se jít zcela novou cestou. Projekt nové metafyziky vytvořil na základě propedeutiky, jejíž podstatou je celá řada metodicky důležitých kroků vedoucích k samotnému filozofickému systému. Vyčerpávající prezentaci vlastního filozofického stanoviska zveřejnil Kant v *Kritice čistého rozumu*, která jakožto propedeutika otevírá cestu „k nové filozofii, nové metafyzice“, jež bude vedena novou „vědeckou“ metodou, vystavěnou na vlastních základech, uvolněnou od všech chyb staré metafyziky, již připravovaná *Kritika* měla důsledně popírat. Kant ukončil projekt v roce 1781. Dověšením celého záměru byla zmiňovaná *Kritika čistého rozumu*, vydaná poprvé v roce 1781 u Hartknocha v Rize.

Z polštiny přeložil Mgr. Roman Madecki, Ph.D.

THE INFLUENCE OF LAMBERT'S PHILOSOPHY ON THE OUTCOME OF KANT'S METAPHYSICAL INVESTIGATIONS BETWEEN 1764 AND 1781

The author of this paper has thoroughly studied the correspondence between I. Kant and J. H. Lambert and deals with the problem of Lambert's influence on the creation and shape of the transcendental method used in Kant's central work *The Critique of Pure Reason*. He points out that the discussion on the method stems from a deeper problem of the a general conception of metaphysics. Both authors as well as several other prominent philosophers of the time advocated differing positions. While Lambert only reformed traditional metaphysics (in dianoiology, alethiology, semiotics and phenomenology), Kant considered the reforms hopeless and created the method of transcendental criticism in his *Critique of Pure Reason* to serve as a foundation for new metaphysics that could be regarded a science. The study shows in detail the long-term problems that the process went through.

Prof. Dr. hab. Radosław Kuliniak
Instytut filozofii
Uniwersytetu Wrocławskiego
ul. Koszarowa 3
51-149 Wrocław